

ДЕЯКІ “НЕДОЛІКИ” ПОНЯТТЯ “ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ”

Черникова Е.Г.

ДонНТУ

Факультет економіки та менеджменту

E-mail: Lafiet@rambler.ru

Abstract

Chernikova E. G. Some "lacks" of concept "the own capital".

In clause the references, existing for today are considered, their lacks are analysed, the technique of the decision of some problems concerning to the own capital of the enterprise is offered.

Введення національних стандартів бухгалтерського обліку та оновлення законодавчої бази в Україні викликало хвилю видавництва підручників і учбових посібників з бухгалтерського, фінансового, управлінського обліку. Цим пояснюється і поява великої кількості наукових статей в журналах та газетах економічного напрямку.

З першого погляду позитивний момент стає негативним при детальному аналізі вище зазначеної літератури.

Розглянемо цю ситуацію на прикладі аналізу загальнодоступної інформації про поняття “власний капітал”. Бо на сьогоднішній день його поверхневе розуміння призводить до виникнення багатьох проблем, а саме: розбіжностей у тлумаченні поняття, у законодавчих і нормативних актах, між бухгалтерським та податковим обліком.

Без врегулювання цих питань на можливе безперебійне здійснення діяльності підприємства, отримання прибутку та його максимізація.

Аналізуючи літературні джерела можна зустріти багато стандартних, одноманітних за змістом та значенням висловлювань.

Це свідчить про те, що авторами не був проведений глибокий аналіз даного поняття, всієї нормативної та законодавчої бази, а було лише переписано деякі положення з національних стандартів бухгалтерського обліку, законів України, раніше опублікованих підручників, посібників, економічних видань.

Не зважаючи на те, що більшість розглянутих джерел [1,7,9,10,11] є навчальними посібниками, в жодному з них не було наведено важливої, на наш погляд, інформації:

- перелік документів, що підтверджують право власності на майно, що вноситься як внесок до статутного капіталу (свідоцтва на право власності на нерухомість, земельні ділянки, транспортні засоби, інтелектуальну власність);
- перелік організаційних документів (свідоцтво про державну реєстрацію, накази та розпорядження, протоколи про результати закритого перепису, про підсумки торгів, зборів засновників, акціонерів, довідки про прийняття на облік в податковому органі, про реєстрацію в органах статистики, ліцензії на види діяльності, що підлягають ліцензуванню згідно з законодавством);
- документообіг первинних документів з обліку власного капіталу (статут, установчий договір, накладні, виписки банку, довідки бухгалтерії, накази, акти приймання-передачі основних засобів, рішення зборів акціонерів, платіжні доручення, прибуткові і видаткові касові ордери, розрахунки бухгалтерії);
- облікові реєстри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку власного капіталу;
- звітність.

Також більшість авторів [2,9,10,11] ототожнюють поняття “власний капітал” з джерелом коштів для покриття, придбання активів, бо не розуміють до кінця сутності та змісту цієї економічної категорії. Хоча насправді основним реальним власним джерелом покриття усіх витрат є дохід, отриманий за певний період роботи підприємства [3].

Розглядаючи структуру власного капіталу можна побачити, що деякі автори [1,11] у цьому питанні обмежуються лише описом складових частин I-го розділу пасиву балансу “Власний капітал” та наведенням кількох стандартних проведень.

Замість цього, на нашу думку, треба наводити аналіз активів, які є в наявності у підприємства, та їх стану, бо власний капітал - це не що інше, як абстрактна вартість майна підприємства. Наприклад, при створенні акціонерного товариства було зроблено грошові внески в статутний фонд в обмін на акції. За рахунок цих грошових коштів акціонерне товариство придбало основні засоби для забезпечення процесу виробництва і безперебійного функціонування підприємства. Вартість цих основних засобів ми відображаємо в активі балансу, а у пасиві - їх абстрактну вартість, тобто дзеркально

відображаємо активи. Таке відображення робиться для збереження балансового зв'язку та через необхідність подвійного запису за рахунками бухгалтерського обліку.

Аналіз активів є дуже важливим для виявлення “якості наповнення” власного капіталу, бо деякі автори [4] стверджують, що якщо вартість основних засобів на кінець звітного періоду зростає, то це вказує на правильну технічну політику підприємства, яка призводить до зросту власного капіталу, що вважається позитивною тенденцією.

Така думка без додаткової оцінки стану технічної бази промислового комплексу є помилковою, бо вартість основних засобів може зростати через використання неефективного способу відтворення техніки та екстенсивних методів виробництва [3].

Для оцінки стану технічної бази промислового комплексу в Донецькому регіоні треба проаналізувати оновлення основних виробничих фондів у динаміці.

Процес оновлення характеризується введенням до експлуатації нових основних виробничих фондів.

Аналіз показників введення основних виробничих фондів підприємств промислового комплексу свідчить про те, що ці показники є неінтенсивними, а доля приросту активної частини основних фондів є незначною. Так, у 1999 році коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів промислових підприємств Донецької області склав - 2,5 %, у 2000 році - 2,9 %, у 2001 році - 4,0 % [8].

Для більш повного аналізу показників оновлення основних фондів необхідно оцінити показники виведення машин і обладнання, які з якихось причин не придатні до використання в процесі виробництва.

Технічний рівень виробництва підвищується тільки тоді, коли впровадження нового устаткування і обладнання супроводжується вибуттям застарілої техніки [3]. У цілому, по промисловим підприємствам Донецької області коефіцієнт інтенсивності вибуття склав у 1999 році - 1,9 %, у 2000 та 2001 році - 1,5 % [8].

Таким чином, ці відомості свідчать про те, що на більшості підприємств виведення з експлуатації застарілого та не використовуваного обладнання практично не ведеться. Унаслідок цього на підприємствах промислового комплексу переважає застаріле устаткування і обладнання, ступінь зносу яких у 2001 році склав - 48 % [8].

Виходячи з цього можна сказати, що взагалі обсяги і темпи введення в експлуатацію основних виробничих фондів вкрай недостатні для дійсного оновлення виробництва,

підприємства не орієнтують капітальні вкладення на створення нових технологій та оновлення техніки.

Якщо такий стан на підприємствах промисловості не зміниться, то ступінь та інтенсивність “старіння” основних засобів буде і далі зростати.

Тому стратегія промислових підприємств повинна будуватися на такому механізмі, який би створив умови для прискореної заміни зношеної технічної бази і забезпечив би процес оновлення. Для цього підприємства можуть використовувати такі внутрішні джерела фінансування, як прибуток (дохід) і амортизаційні відрахування.

Проте, слід зауважити, що на сьогоднішній день для промислових підприємств Донецького регіону прибуток не може виступати джерелом фінансування капітальних вкладень, тому що питома вага збиткових підприємств має стійку тенденцію до збільшення і у 2000 році склала - 63,1 %. Що на 20 % більше ніж у попередньому році, і на 49,6 % більше, ніж у 1995 році [8]. Через це прибуток для більшості підприємств не може бути основним внутрішнім джерелом капітальних вкладень.

Отже, серед внутрішніх джерел фінансування головне місце посідають амортизаційні відрахування. Це обумовлено тим, що через меншу схильність амортизаційних відрахувань, у порівнянні з прибутком, до коливань, які пов'язані з результатами діяльністю підприємства, вони в більшій мірі ніж прибуток є фінансовою базою для відтворення основних виробничих фондів.

Причому визначення оптимальних норм і розмірів амортизаційних відрахувань на сьогоднішній день є найважливішим і у той же час суперечливим питанням. Невеликі за розміром амортизаційні відрахування будуть недостатні для здійснення процесу “повного відтворення” на підприємстві, а великі - хоча і сприяють оновлення основних виробничих фондів, але зменшують надходження до державного бюджету.

Тому з метою своєчасного оновлення техніки і технології промислових підприємств доцільно застосовувати норми прискореної амортизації активної частини основних фондів.

Також слід звернути увагу на індексації і переоцінки основних фондів, які проводилися по коефіцієнтах, розроблених статистичним управлінням, і повинні були привести у відповідність вартість основних фондів з реальними цінами на них. Але на практиці цього не відбулося завдяки неправильно обраним методологічним підходам. Множення коефіцієнта на коефіцієнт з подальшим діленням на мільйон, при введенні

гривні, призвело до перекручення дійсної вартості основних фондів.

Але треба звернути увагу на те, що індексація балансової вартості основних фондів - це взагалі то право, а не обов'язок платника податків. Тобто підприємства самі "накручували" вартість основних фондів, щоб зменшити оподатковуваний прибуток (бо індексація збільшує суму податкової амортизації).

На сьогоднішній день підприємствам дозволяється списувати "попередні індексації" до валових витрат, щоб "наблизити" вартість основних фондів до реальної. В результаті чого "паперова", "облікова" збитковість підприємств, хоча насправді вони продовжують працювати і отримувати прибуток.

Стосовно самого балансу більшість авторів [7,8,9,10,11] обмежується цитуванням П(С)БО № 2 "Баланс", наводячи лише його устрій, складові частини і характеристику окремих статей активу та пасиву. Хоча розгляду цього документа треба було б приділити більше уваги, бо він є головним при аналізі фінансово-економічного стану підприємства.

Наприклад, взаємозв'язок між активами і капіталом ми можемо побачити лише у підсумковому рядку, а цього замало для аналізу. Бо внутрішній зв'язок між окремими статтями активу і капіталу у такій редакції балансу зовсім втрачається. Тобто немає ясності розуміння сутності поняття "власний капітал". Ми не бачимо де розташовано власний капітал, в яких саме активах він виражений.

І навпаки, читання активу балансу не викликає ніяких труднощів. Ми відразу бачимо скільки і яке майно є в наявності на підприємстві на звітну дату.

Але усе одно багато залишається незрозумілим, хоча б склад грошових коштів: скільки власних і скільки запозичених грошових коштів знаходиться у розпорядженні підприємства.

Усі ці питання виникають тому, що у балансі форма майна (активи) відірвана від змісту (капіталу).

Отже така редакція балансу не сприяє розумінню фінансово-економічного стану підприємства, тому у новій треба ліквідувати важкість читання, його обмеженість, умовність та специфічність.

У статті було проаналізовано існуючі на сьогоднішній день літературні джерела та їх недоліки, структуру власного капіталу, проблему ув'язки активу балансу і капіталу.

Окрім вищезазначених проблем існує ще багато нерозв'язаних питань, а саме: безліч

розбіжності між бухгалтерським і податковим обліком власного капіталу; приведення вартості активів до реальної, задля визначення дійсної якості “наповнення капіталу”; реструктуризація бухгалтерського балансу або розробка додатків до нього задля наглядності розташування власного капіталу підприємства.

Вирішення цих проблем покращить розуміння власного капіталу як економічної категорії, підвищить ефективність роботи підприємства та сприятиме максимізації прибутку.

Література

1. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. - Ж.: ЖІТІ, 2000. - 640 с.
2. Бутинець Ф.Ф., Олійник О.В., Шигун М.М., Шулепова С.М. Організація бухгалтерського обліку. - Ж.: ЖІТІ, 2001. - 576 с.
3. Гавриленко В.А. Гавриленко В.В. Теоретичні та методичні аспекти оцінки фінансового стану підприємства // Економіка і право, 2002 р., №1. - С. 92.
4. Грачов А.В. Аналіз і управління фінансовою стійкістю підприємства. - М.: Видавництво “Фінпрес”, 2002. - 208 с.
5. Лазепка В.І. Резервні фонди підприємства як джерело інвестицій. Фінанси України. - К., 2001 р., № 6. - С.79-81.
6. Святодух В. Власний капітал // Баланс. - 2003 р., № 49. - С. 55-58
7. Сопко В.В. Бухгалтерський облік. - К.: КНЕУ, 2000. - 578 с.
8. Статистичний щоденник Донецької області за 2001 рік. - Д., 2002.
9. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. - К.: А.С.К., 2002. - 770 с.
10. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз. - Ж.: ЖІТІ, 2001. - 300 с.
11. Чабанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. - 688 с.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 “Баланс”, затверджене МФУ від 31.05.1999 р. № 87.
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 “Основні засоби”, затверджене наказом МФУ від 27.04.2000 р. № 92.